

**ГЕНДЕРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ В
УКРАЇНСЬКОМУ АНІМАЦІЙНОМУ МИСТЕЦТВІ ДЛЯ
ДОРΟΣЛИХ «УКРАНІМАФІЛЬМ»
ОСТАННЬОЇ ТРЕТИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ**

Єфімова Тетяна Олександрівна,
учениця 11 класу КЗО «Криворізький обласний
ліцей-інтернат для сільської молоді»
Лисенко Оксана Вікторівна,
вихователь КЗО «Криворізький обласний
ліцей-інтернат для сільської молоді»
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

Перехід від ХХ століття до ХХІ характеризується змінами у всіх сферах життєдіяльності. Процес ревалоризації (переосмислення цінностей) став домінуючим у суспільстві. Особливого значення набуває вивчення питання формування гендерної політики через засоби мас-медіа, зокрема, шляхом відображення гендерних уявлень в анімаційних фільмах. Цей період став початком нового уявлення про жіночність і жінку, її роль і становище у сучасному світі. Проблема гендерного партнерства в соціумі набула особливої гостроти, оскільки в світі активізується вихід за рамки стереотипів.

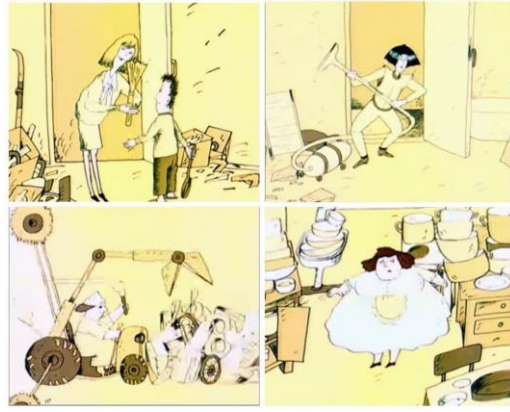
В якості репрезентантів образу жінки нами обрано дев'ять анімаційних фільмів: «Як жінки чоловіків продавали» (1972), «Як чоловіки жінок провчили» (1976), «Одного разу я прийшов додому» (1981), «Сімейний марафон» (1981), «Короткі історії. Ми – жінки» (1988), «Сім мам Семена Синєбородька» (1992), «Казка про богиню Мокошу» (1995), «Йшов трамвай № 9» (2002), «201» (2013).

Модель сімейних стосунків, яка транслюється через мультфільм. На основі сюжетів анімафільмів робимо висновок, що зображені сім'ї мають риси авторитарної моделі.

- Індивідуальність жінки знищено домінуванням чоловіка в родині. Доказом цього стала демонстрація нешанобливого і грубого ставлення до жінки, яку можна штовхнути, погрожувати їй, схопити будь-як і навіть ударити. Такі дії чоловіка зафільмовані в стрічках «Як чоловіки жінок провчили», «Одного разу я прийшов додому», «Йшов трамвай № 9».

Кадри з мультфільму «Казка про богиню Мокошу»

Кадри з мультфільму «Сім мам Семена Синебородька»

Режисери анімаційних творів у процесі трудової діяльності наділяють своїх героїнь рисами, притаманними чоловікам.

- Відсутність компліментарності у виконанні побутових обов'язків (особливо сільськогосподарських): «Як жінки чоловіків продавали», «Сімейний марафон», «Короткі історії. Ми – жінки», «Сім мам Семена Синебородька», «Казка про богиню Мокошу».

Опрацьовуючи анімаційний матеріал, ми помітили закономірність: своєрідна репрезентація жіночих персонажів у площині традиційної української сім'ї. Героїні зображені втомленими і в постійних сімейно-побутових клопотах. Композиція мультфільмів становить не просто розповіді про життя жінок у власних сім'ях, а транслює причини та умови перетворень з лагідних та покірних дружин в незалежних та вмотивованих:

- сімейна зрада («Як жінки чоловіків продавали»);
- пияцтво («Одного разу я прийшов додому», «Як жінки чоловіків продавали»);
- ледарство («Як жінки чоловіків продавали», «Казка про богиню Мокошу»);
- сімейне насилля («Як чоловіки жінок провчили», «Одного разу я прийшов додому»);
- непричетність чоловіка до процесу виховання дітей («Сімейний марафон», «Казка про богиню Мокошу», «Колода»);
- нерівний віковий шлюб («Як жінки чоловіків продавали»)

- обмеження свобод дружини через дисбаланс у виконанні родинних обов'язків;
- недостатність уваги з боку чоловіка («Солодке життя» з трилогії «Короткі історії. Ми – жінки»).

Саме ці явища є доказом відсутності гендерного партнерства в сім'ях, у представлених нами мультфільмах. Жінка стала сильною та витриманою через відсутність чоловічої допомоги та уваги, через кризові ситуації, що склалися у ХХ столітті.

Гендерна асиметрія у вихованні дітей. Враховуючи стереотипи виховання ХХ століття: батько – голова родини. Саме він і є об'єктом для наслідування дитини. В.О. Сухомлинський зазначав, що «Взаємини у сім'ї історично склалися так, що праця батька, яка має на меті піклування про здоров'я, благополуччя життя дітей, стає осередком моральності. Чим бажаніша й радісніша для чоловіка ця праця, тим благородніше його моральне обличчя, тим кращий зразок для наслідування являє він собою» [3, 501]. Цьому формулюванню майже півстоліття, та, на нашу думку, не втрачає актуальності.

Серед досліджуваних нами анімацій модель взаємостосунків «батько – діти» подається переважно у негативному руслі. Батько досить часто показаний ледачим, на підпитку, сварливим та індиферентним щодо своїх дітей. Батько – образ, на якого діти (особливо хлопчики) хочуть бути схожими, перетворюється на антиестетичний ідеал. «У батьківстві – велика місія спадкоємності поколінь, морального удосконалення в новій, створеній батьком і матір'ю особистості» [3, 501].

Гендерний дисбаланс у побуті. Основними жіночими образами, що повторюються в аналізованих анімаційних фільмах є: жінка-трудівниця, домогосподарка. Засобами анімаційної метафори, режисери наділяють її суперздібностями.

Монтажні сцени в мультфільмах «Одного разу я прийшов додому», «Казка про богиню Мокошу» відбуваються на фоні сільських колоритних картин. Режисери-аніматори метафорично репрезентують образ жінки-трудівниці з надмірною

фізичною та моральною витримками. Зображення ведення сімейного господарства за чоловіка й за себе дає підстави для ствердження, що жінка постає перед глядачем як господарська одиниця, а через динаміку руху жінка візуально схожа на автоматичного робота.

Апелюючи до праць дослідниць гендеру Шон Меган Бурн [1, 64] та Оксани Кісь [2, 167-168], відмічаємо схожість думок щодо зображення жінок у певних локаціях. Сільська героїня зображена в межах власного подвір'я (хата, город, господарство), міська героїня – кухня, ванна, дитяча кімната. Акцент на таких локаціях у мультфільмах підтверджує стереотипні уявлення про приватну сферу і домашні обов'язки як винятково компетенцію жінки-домогосподарки.

Мовленнєва характеристика анімаційних персонажів. За нашими спостереженнями, українській мультиплікації, розрахованої на дорослого глядача властивий мінімальний вербальний контакт. Така концентрація та лаконізм пояснюється швидкістю сприйняття зображувального аніж словесного. «Мультиплікації, як і ігровому кіно, відомі різні форми вживання слова: діалог, монолог, дикторський текст» [4, 23]. За законами анімаційного мистецтва слово не повинне домінувати над зображуваним. Опрацювавши анімаційні твори, робимо висновки, що мовленнєвий контент доповнює візуальні зміни образу жінки.

- Народно-пісенний діалог («Як жінки чоловіків продавали», «Як чоловіки жінок провчили»).
- Діалог між дружиною та чоловіком («Одного разу я прийшов додому»).
- Діалог між батьком та дитиною (сином Семеном) відбувається в «Сім мам Семена Синєбородька»

В сюжеті мультфільму є жіночі образи, але без слів. Героїні зображені з предметами побуту: віник, пілосос, каструлі, щітка для фарбування. Відсутність вербального взаємозв'язку вказує про другорядність ролей жіночих персонажів.

- Дикторський текст («Казка про богиню Мокошу», «Сімейний марафон»).

Протягом фільму звучить голос спортивного коментатора, який віщає про хід спортивного марафону. Та паралельно відбувається «марафон» дружини. На нашу думку, замовчування ролі дружини в цьому творі несе велике смислове значення.

Візуальні зміни. На нашу думку, влучним прикладом є новела «Самая красивая» з трилогії «Короткі історії. Ми – жінки». Режисерка О. Касавіна в протиставленні часу давнього і нового показує зміни жіночого образу. Під музику Антоніо Вівальді транслюються жіночі образи з характерним зовнішнім виглядом (макіяж, зачіска, одяг) для кінця ХХ століття. Використовуючи прийом малювання зі збереженням розмірів вдалося перетворити фото сучасних жінок в портрети жінок відомих художників: Леонардо да Вінчі, Т. Гейнсборо, С. Боттічеллі, Рубенса, В. Боровиковського і навпаки. Такий процес взаємоперетворень від середньовіччя до сучасності свідчить про прагнення жінок до змін.

Емоційні перетворення жіночих персонажів. У результаті дослідження психоемоційного стану анімаційних героїнь, виділяємо три періоди: до заміжжя, під час заміжжя, після вирішення конфлікту. Нами доведено, що в період заміжжя домінує пригнічений, засмучений стан у жіночих персонажів. Використання в анімації принципу ментального протиставлення дає підстави стверджувати, що у шлюбі жінці-дружині недостатньо уваги з боку чоловіка. А відсутність розподілу у виконанні побутових обов'язків між членами родини впливає на її психоемоційний стан.

Героїня з мультфільму «Одного разу я прийшов додому»

Героїня з мультфільму «Казка про богиню Мокошу»

Анімаційне мистецтво в Україні – це розповсюджений вид мистецтва не тільки для дітей, а й для дорослих. Анімація завжди була результатом синтезу мистецтва і суспільно-історичного прогресу. За майже віковий період удосконалена техніка від мальованого контенту до моушн-дизайну, осучаснилися образи та проблематика. І саме сучасна анімація є одним із видів мистецтва, яке допомагає зрозуміти проблеми суспільства через окремі образи та сюжети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурн Ш. Гендерная психология. СПб.: Прайм-Еврознак, 2001.
2. Кісь Оксана. Жінка в традиційній українській культурі (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.): монографія / Оксана Кісь; НАН України, Інститут народознавства. –2-ге вид. Львів, 2012. 287 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 т. / Василь Олександрович Сухомлинський. К.: Рад. школа, 1977. Т. 5. 640 с.
4. Шупик О. Б. Мистецтво мультиплікації. Монографія / О. Б. Шупик. К.: Наукова думка, 1983. 133 с.